

О. С. Колесник,

студентка Житомирського державного університету
імені Івана Франка

(науковий керівник: к. ф. н., доцент Г. І. Гримашевич)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КЛЮЧОВИМ ДІЄСЛОВОМ У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ МАРІЇ ЗІНОВЧУК

Роль і місце фразеології в системі української мови – цікаве та актуальне питання, яке не залишає байдужими багатьох мовознавців. Фразеологічні одиниці є важливою складовою мовлення людини. Завдяки цим неподільним поєднанням слів мова урізноманітнюється, стає цікавою та колоритною. Фразеологізми посідають особливе місце серед інших одиниць мовної системи. Вони виникають у зв'язку з потребою виражальних засобів комунікації – вербального вираження почуттів, емоційних оцінок, засобів емоційного впливу, влучних характеристик людини, предметів, явищ тощо.

М. Жуйкова зауважує, що основною ознакою фразеологічної системи, яка відрізняє її від інших мовних підсистем, є висока антропоорієнтованість (антропоцентричність), що виявляється передусім у вибірковій номінації: за допомогою фразеологічних одиниць мовна спільнота вербалізує саме ті фрагменти навколишнього світу, які, з її погляду, мають найбільшу релевантність [4, с. 7].

Використання фразеологізмів у мовленні зумовлено різними факторами. Їхня специфіка полягає в тому, що, існуючи в сталому, зафіксованому вигляді, вони мають додаткове значення та створюють таку особливість мовлення, яка допомагає зрозуміти ставлення мовця до адресата, до предмета розмови або до певної ситуації.

Проблеми фразеології української мови досліджували О. Потебня, Л. Булаховський, М. Демський, Л. Скрипник, Л. Авксентьев, М. Алефіренко, Г. Удовиченко, В. Ужченко, В. Білоноженко, Н. Бабич, Л. Батюк, С. Єрмоленко, Н. Сологуб, О. Селіванова та ін.

Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, функціонування фразеологізмів у поетичних творах залишається нині цілком актуальним. Зокрема, аналіз фразеологічних одиниць у творах Марії Зіновчук, які ще не привертали увагу мовознавців із позиції функціонування в них різних видів фразеологізмів.

В. Білоноженко зазначає, що фразеологічна одиниця поза текстом становить абстрактну схему, яка в кожному конкретному випадку наповнюється особливим, властивим лише цьому контексту змістом [2, с. 2–73].

Фразеологізми в тексті можуть виконувати найрізноманітніші стилістичні функції: номінативну, оцінну, емоційно-експресивну, прагматичну, функцію відтворення внутрішнього стану персонажа, функцію портретної характеристики та функцію мовної характеристики персонажа.

Аналізуючи фразеологізми у поетичних творах житомирської письменниці, ми виявили, що значну частину становлять фразеологічні одиниці саме з ключовим дієсловом.

Зауважимо, що дієслівними називають фразеологізми з узагальненою семантикою процесуальної ознаки, об'єктивованою в дієслівних граматичних категоріях виду, стану, способу, особи, часу [3, с. 26–28].

М. Аліференко зазначає, що основні ознаки дієслівних фразеологічних одиниць формуються внаслідок взаємодії різних рівнів мови:

1) семантичного – фразеологічне значення узагальнено-процесуального або процесуально-атрибутивного характеру;

2) морфологічного – дієслівний компонент у ролі граматичного центру фраземи, недостатність його морфологічних парадигм (виду, стану, часу, особи, числа, роду);

3) синтаксичного – спеціалізація синтаксичних дієслівних функцій – функції присудка й обставини.

Відсутність однієї з названих ознак позбавляє фразеологічні одиниці статусу дієслівної [1, с. 53].

Такий тип фразеологізмів уживається на позначення дій і процесів, які спричинені переважно людиною. Основним компонентом у дієслівних фразеологізмах є дієслово. Найпоширенішими є такі фразеологізми з ключовим дієсловом: «*ступити на весільний рушник*» [5, с. 6]; «*прийняти вражу кулю*» [5, с. 8]; «*віддати останню краплю крові*» [5, с. 12]; «*заварити лихо*» [5, с. 13]; «*п'яти лизати*» [5, с. 15]; «*встати з колін*» [5, с. 16]; «*вовком вити*» [5, с. 17]; «*скласти голівоньку*» [5, с. 18]; «*йти на небо*» [5, с. 18]; «*колотити чвари*» [5, с. 35]; «*рвати пупа*» [5, с. 40]; «*впало з неба*» [5, с. 53]; «*годити Богу*» [5, с. 58]; «*руку не подати*» [5, с. 47]; «*серце мліє*» [6, с. 4]; «*морочити голову*» [6, с. 15]; «*сипати сіль на рану*» [6, с. 16]; «*ковтять сльозу*» [6, с. 18]; «*дати откоша*» [6, с. 22]; «*просити руки*» [6, с. 28]; «*засліпила розум*» [6, с. 36]; «*просити серце і руку*» [6, с. 36]; «*серце віддати*» [6, с. 32]; «*засліпила розум*» [6, с. 36]; «*опустити крила*» [6, с. 75]; «*зуби щирити*» [6, с. 78]; «*відбити когось*» [6, с. 78]; «*кривити рота*» [6, с. 73]; «*давати лад*» [7, с. 4]; «*надувати бантом губи*» [7, с. 15]; «*слинки текли*» [7, с. 18]; «*сідати на голову*» [7, с. 16]; «*притулитись до грудей*» [7, с. 21]; «*косити очі*» [7, с. 21]. Наприклад: «...*Бо не має відваги козацької він, щоб здолати цю нечисть і встати з колін*» [5, с. 16]. «...*Танцюй, дівчинонько, ковтять сльозу не треба*» [6, с. 18]. «*Він гнівався на світ, на пасажирів, кривив рот злостиво й щохвилини...*» [6, с. 16].

Отже, опрацьовані поетичні твори вирізняються особливо широким підбором і характером використання фразеологізмів, адже вони є надзвичайно цікавими та унікальними в системі української мови та в мовній тканині поетичного тексту зокрема.

Фразеологізми збагачують мовлення, роблячи його емоційним, цікавим та неодноманітним. У поетичних творах вони є важливим засобом художнього відтворення дійсності та свідчать про високий рівень мовної культури й майстерності письменниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аліференко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вид-во при Харк. ун-ті, 1987. 136 с.

2. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ : Наукова думка, 1989. 154 с.
3. Демський М. Т. Українські фраземи і особливості їх творення. Львів : Просвіта, 1994. 62 с.
4. Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов : монографія. Луцьк : РВР «Вежа», 2007. 416 с.
5. Зіновчук М. П. Воїни волі. Житомир : ПП «Рута», 2016. 58 с.
6. Зіновчук М. П. Мальва-душа. Житомир : ПП «Рута», 2019. 103 с.
7. Зіновчук М. П. Найкраща в світі. Житомир : ОП «Житомирська облдрукарня», 2008. 29 с.